

کتاب

هم چون اسباب بازی

نگار پدram

امروزه در حالی که هنوز برای ترویج کتاب‌های ساده و رایج، بین خانواده‌ها و کودکان دچار مشکل هستیم، با شکل جدیدی از کتاب‌ها روبه‌رویم که نمی‌دانیم آن‌ها را چه بنامیم؟ کتاب، وسیله سرگرمی، اسباب‌بازی یا... جالب است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای این کتاب‌های بازی یا هرچه که آن‌ها را بنامیم، مجوز چاپ صادر نمی‌کند. از طرفی براساس شنیده‌ها، این کتاب بازی‌ها که شامل کتاب‌های پارچه‌ای، مشمایی و... می‌شوند، ممکن است در زیرمجموعه صنایع دستی قرار گیرند.

زهره فرمانی، مسئول بخش انتشارات مؤسسه پژوهشی کودکان دنیا، در این باره می‌گوید: «من از سال ۵۸ که پسرم به دنیا آمد، کتاب‌های جدید می‌ساختم. در آن سال‌ها، کتاب مناسب بچه‌ها کم بود. این کار تا سال ۶۸ ادامه داشت و از آن سال، ساخت کتاب‌های پارچه‌ای را به طور جدی شروع کردم.

وی می‌افزاید: «ابتدا، بیشتر کارهای کتاب‌های پارچه‌ای را خودم انجام می‌دادم، اما بعد از مدتی، برای این که به مادران در مناطق محروم کمک شود، دوخت کتاب‌های پارچه‌ای به این مادران سپرده شد. همچنین با شورای کتاب کودک، برای کارگاه‌های ساخت کتاب‌های لمسی که به نوعی وارد کتاب‌های اسباب‌بازی شده‌اند، پروژه مشترکی داشتیم.»

فرمانی که از سال ۶۸ تاکنون ۱۲ عنوان کتاب

پارچه‌ای چاپ کرده، اظهار می‌دارد: «هدف ما کار تجاری نبوده و فقط به انتشار این دسته از کتاب‌ها و ترویج فرهنگ استفاده از آن‌ها در خانواده، توجه کرده‌ایم و به نسبت کار تبلیغاتی کمی که برای این کتاب‌ها داشتیم، فروش کتاب‌های پارچه‌ای خوب بوده است. هرچند که این کتاب‌ها برای گروه سنی پیش از دبستان، نابینایان و به طور کلی کودکان معلول تهیه شده، بچه‌های عادی بیشتر از آن‌ها استقبال کرده‌اند. معمولاً مخاطب کتاب‌های اسباب‌بازی، معلولان هستند.»

فرمانی که کتاب پارچه‌ای «گل یاپوچ» او توسط IBBY به عنوان هشت کتاب برتر جهان شناخته شده است، درباره صدور مجوز برای این کتاب‌ها می‌گوید: «در سال‌های اول، برای انتشار کتاب‌های پارچه‌ای، مجوز می‌گرفتیم، اما بعد از مدتی گفتند که دیگر مجوز لازم نیست. به نظر من، عدم صدور مجوز از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، به نوعی سلب مسئولیت از آن‌هاست. درواقع، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، هیچ مسئولیتی در مورد انتشار کتاب‌های پارچه‌ای، برعهده نمی‌گیرد. البته آقای بهمن‌پور، خیلی سعی کردند که به کتاب‌های ما مجوز بدهند تا بتوانیم از امکانات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی استفاده کنیم، ولی نشد. بنابراین، نامه‌ای دادند تا پارچه‌ها را ارزان‌تر بخریم، ولی هیچ‌کس به این نامه اهمیت نداد. شاید من باید بیشتر پیگیری می‌کردم تا وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی، مجبور می‌شد به ما مجوز بدهد.» سیدعلی کاشفی خوانساری، دبیر هیأت نظارت بر کتاب‌های کودکان و نوجوانان، درباره این موضوع می‌گوید: «پیش از این، برای انتشار کتاب‌های پارچه‌ای و... مجوز صادر نمی‌شد، اما با بررسی‌های انجام شده توسط کارشناسان، چندی است که ناشران باید برای چاپ این دسته کتاب‌ها نیز مجوز بگیرند.»

وی می‌افزاید: «چون عده‌ای معتقد بودند این کتاب‌ها، کتاب محسوب نمی‌شوند، به آن‌ها مجوز نمی‌دادند. در حالی که هم‌اکنون کارشناسان به این نتیجه رسیده‌اند که کتاب‌های پارچه‌ای و اسباب‌بازی مثل سایر کتاب‌ها، برای کودکان و خردسالان مفید است و بنابراین، به عنوان کتاب تشخیص داده شدند.»

دکتر هدیه شریفی نیز می‌گوید: «براساس آخرین تعریف‌های علمی که درباره کتاب‌های پیش‌دبستانی و ابتدایی وجود دارد، کتاب جزو اسباب‌بازی‌های کودک به حساب می‌آید. پیش از این، به بچه‌ها می‌گفتیم که کتاب را پاره نکنند. در نتیجه، بچه‌ها می‌ترسیدند که به کتاب آسیب برسانند. در حالی که کتاب یک وسیله برای ارسال اطلاعات، احیای علوم و برانگیختن احساس و عاطفه آدم‌هاست.» وی با بیان این که کتاب برای کودک وسیله است، نه هدف، می‌گوید: «کتاب ما را به خواندن و دریافت، پرداخت و پردازش اطلاعات

می‌رساند. یعنی وسیله‌ای برای کسب دانش و اطلاعات است. بنابراین، برخورد سنتی ما با کتاب، صحیح نیست. این مسئله، ریشه تاریخی دارد. چون ما کاغذ را خیلی سخت به دست می‌آوردیم و پدید آوردن کتاب کار مشکلی بود، به همین دلیل، نباید به آن آسیب می‌رساندیم. در حالی که باید تعریف کتاب را تغییر دهیم و بپذیریم که امروزه ما با کتاب‌ها و کتابخانه‌های مجازی نیز رو به رو هستیم و باید کاری کنیم که بچه‌ها با کتاب ارتباط برقرار کنند.»

شریفی می‌افزاید: «اسباب‌بازی، مقوله پیش‌پاافتاده‌ای نیست و ما باید از اسباب‌بازی بهره بگیریم. امروزه با این نگاه، متوجه شده‌ایم که کتاب را می‌توانیم به اشکال مختلف ارائه دهیم. برای مثال، می‌توانیم از پارچه، پلاستیک، چوب و... برای تهیه کتاب استفاده کنیم، اما برخی هنوز دیدگاهی تاریخی به کتاب دارند.» وی کیفیت کتاب بازی در ایران را پایین ارزیابی می‌کند و معتقد است: «در مدتی که سردبیر مجله رشد کودک بودم، خیلی سعی کردیم ظاهر مجلات رشد را تغییر دهیم. جلد مجله یا کتابی که به دست بچه‌ها می‌رسد، باید گلاسه باشد و چاپ خوب و جذاب داشته باشد. می‌خواستم از نظر فنی و ظاهری این مجلات تغییر کند. به هر حال، آموزش و پرورش با چاپ این ورق پاره‌ها به بچه‌ها، ناشران و جامعه الگوی غلط می‌دهد. درواقع، ما با یک چرخه باطل رو به رو هستیم. از طرفی، آموزش و پرورش الگوی بارز جامعه ماست. از دید بچه‌ها معلم مأمور شکنجه است و والدین هم چون اظهارنظر شخصی می‌کنند، مقوله یادگیری برای بچه‌ها سخت و عذاب‌آور می‌شود. در چنین وضعی، چگونه می‌توان انتظار داشت که اسباب‌بازی جایگاه ویژه‌ای داشته باشد؟»

شریفی هم‌چنین معتقد است: «جامعه ما اصلاً به مسائل احساسی و عاطفی انسان‌ها توجه نمی‌کند و حق انتخاب احساسی و عاطفی را به نسل امروز و آینده نمی‌دهد. بنابراین، با کتاب‌های پارچه‌ای هم همین‌طور برخورد می‌کند. در حالی که این کتاب‌ها، احساس کودک را برمی‌انگیزد و حس لامسه او را تقویت می‌کند. بنابراین، فقط پدر و مادرهایی این کتاب‌ها را برای بچه‌هایشان می‌خرند که به رشد احساس کودکان اعتقاد داشته باشند. از طرفی، اغلب والدین هم‌چنان کتاب را یک جسم آسیب‌پذیر می‌بینند.»

شریفی اظهار می‌دارد: «زمان زیادی طول می‌کشد تا هر پدیده‌ای راه خود را پیدا کند. تصور می‌کنم که این کتاب‌ها فروش خوبی نداشته‌اند، چون پدر و مادرها وقتی می‌بینند که می‌توانند با دو هزار تومان ۴ تا کتاب معمولی بخرند، حاضر نیستند با همان دو هزار تومان، یک کتاب بازی (پارچه‌ای، مشمایی و...) بخرند.»

از سال ۱۳۷۲، طرح خواندن با نوزادان، در

مؤسسه مادران امروز مطرح شد، اما پس از مدتی، این طرح، کتاب و کتابخوانی، از نوزادی تا دو سالگی را دربرگرفت.

مریم احمدی، یکی از اعضای مؤسسه مادران امروز، مهم‌ترین اثر کتاب بازی‌ها را باز کردن جای مطالعه در زندگی کودکان می‌داند و می‌گوید: «یکی از فواید این‌گونه کتاب‌ها تحریک حواس بینایی و لامسه و توجه به سایر احساسات است. اما چون اغلب این کتاب‌ها، وارداتی هستند، گاه رنگ و بو و جنبه‌هایی از فرهنگ غربی را با خود دارند که با زندگی ما هماهنگ نیست. این مشکل را می‌توان با تولید داخلی و متناسب با ویژگی‌های زندگی کودکان خودمان برطرف کرد.»

وی می‌افزاید: «در تولید داخلی کتاب بازی‌ها، باید از طرح‌های مبتذل و گرایش‌های بازاری که ما را از هدف اصلی دور می‌سازد، بپرهیزیم تا بر اهداف طرح خواندن با نوزادان که آشنایی خانواده‌ها را با روش‌های کتاب‌سازی و کتابخوانی برای نوزادان و بسیج آن‌ها برای کتابخوانی با نوزادان است، نزدیک شویم.»

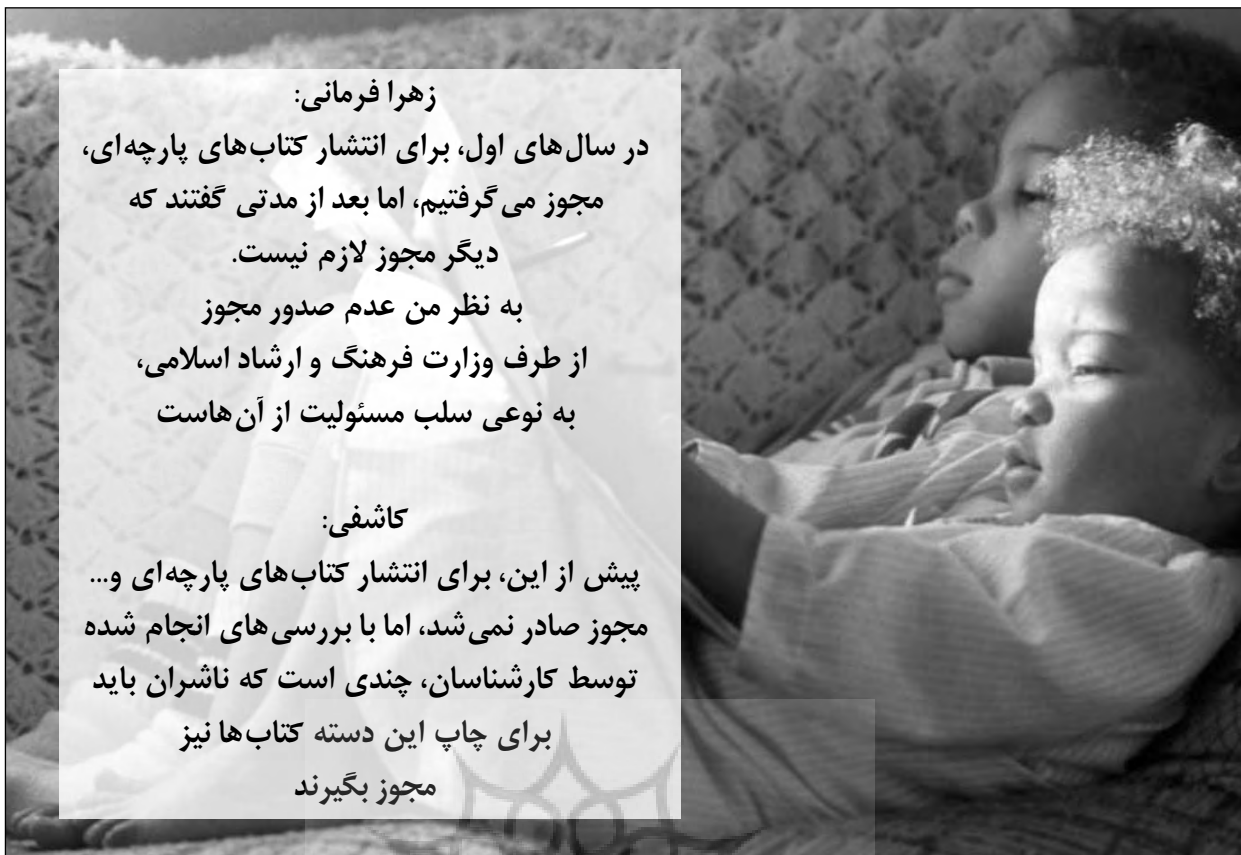
مهین محجوبی که تصویرگری و طراحی چند کتاب پارچه‌ای را به عهده داشته نیز درباره کتاب‌های پارچه‌ای می‌گوید: «بچه‌ها به این کتاب‌ها نیاز دارند؛ چون نرم است، پاره نمی‌شود و می‌توانند آن‌ها را در رختخواب نیز به همراه داشته باشند و ضمن این که نوعی اسباب بازی هستند به کودکان اطلاعاتی هم می‌دهند؛ اطلاعاتی ساده درباره رنگ‌ها، حیوانات، لباس‌های شخصی، اشکال و... کتاب‌های ساده و کاغذی هم آموزنده هستند، ولی کتاب‌های پارچه‌ای چون جنس لطیفی دارند، اگر همراه با طرح خوب و رنگ شاد باشند، برای بچه‌های کوچک جذاب‌تر خواهند بود.»

محجوبی با بیان این که بسیاری از خانواده‌ها، نمی‌دانند چنین کتاب‌هایی وجود دارند، اظهار می‌دارد: «خانواده‌هایی که وضع مالی بهتری دارند، برای بچه‌هایشان کتاب بازی می‌خرند، اما برخی از این خانواده‌ها هم تجربه کافی ندارند و هم نمی‌دانند که چنین کتاب‌هایی برای بچه‌ها ضروری است. در کشورهای دیگر هم تا آنجا که من اطلاع دارم، قیمت کتاب بازی‌ها زیاد است و با کتاب‌های معمولی اختلاف زیادی دارد. بهتر است در ایران، دولت به ناشران کمک کند تا این کتاب‌ها شناسانده شود. می‌دانید که تیراژ کتاب‌های پارچه‌ای پایین است و خود ما نمی‌توانیم به خوبی برای فروش آن‌ها تبلیغ کنیم. از طرفی با تبلیغات، عده‌ای از ناشران اقدام به انتشار این کتاب‌ها کرده، در نتیجه رقابت بیشتر شده است و تعداد کتاب نیز افزایش می‌یابد.» فریبا کیهانی که چندین سال است کتاب پارچه‌ای می‌سازد، معتقد است: «کتاب‌های به شکل اسباب‌بازی برای تمام گروه‌های سنی و کودکان با

نیازهای ویژه (معلول) خیلی مفید است و همه کودکان می‌توانند از این کتاب‌ها استفاده کنند. آن‌ها همراه بازی کردن، شخصیت خود را در کتاب می‌بینند. مثلاً در مورد کتاب‌های پارچه‌ای، باید بگوییم که حس لامسه بچه‌ها با این کتاب‌ها تقویت می‌شود و چون بچه‌ها با لمس کردن اشیای اطراف احساس امنیت می‌کنند، این کتاب‌ها در تقویت این احساس نیز مؤثر است. از طرفی، نوزادان و کودکان پیش‌دبستانی، از طریق کتاب بازی، با ادبیات و کتابخوانی آشنا می‌شوند. درواقع، کتاب را به عنوان اسباب بازی در دست می‌گیرند، ولی با مفاهیم مختلف هم آشنا می‌شوند. برای مثال، کتاب «مهمان ناخوانده» براساس شعر ماه بلند آسمانی تهیه شده است و قابلیت حرکت عناصر را نشان می‌دهد.»

وی یکی از ویژگی‌های کتاب‌های پارچه‌ای و مشمایی را ماندگاری آن‌ها می‌داند و می‌گوید: «این کتاب‌ها معمولاً برای گروه سنی زیر سه سال ساخته می‌شود. بنابراین، مفاهیم کتاب باید ساده باشد تا بچه‌ها را با نوعی از ادبیات آشنا کند. هرکدام از آن‌ها ویژگی خاصی دارند که به کتابخوان شدن بچه‌ها کمک خواهند کرد.» وی همچنین می‌افزاید: «این کتاب‌ها گران‌تر از کتاب‌های عادی هستند؛ چون هزینه تولید آن‌ها از تولید کتاب‌های ساده، بیشتر است. پدر و مادرها هم به دنبال کتاب‌های ارزان‌تر می‌روند که ممکن است جذابیت لازم را برای بچه‌ها نداشته باشند. تجربه ثابت کرده که کتاب‌های شبیه اسباب‌بازی، در انتقال برخی مفاهیم به کودک مؤثر است. برای مثال، سال گذشته، یک کتاب عروسکی ساختیم و در آن، چگونگی به دنیا آمدن کودک را نشان دادیم. ابتدا با توجه به نوع کار، فکر می‌کردیم که مخاطب این کتاب بچه‌های نابینا هستند، اما دیدیم که همه بچه‌ها از آن استقبال کردند. به همین ترتیب، شکل سایر کتاب‌ها را تغییر دادیم و انواع جدیدی از کتاب ساختیم؛ مثلاً کتاب‌های آکاردئونی که مهارت ویژه‌ای را در بچه‌ها ایجاد می‌کنند و یا مکعب‌های مفهومی و...»

هنگامه بازگانی هم یکی از اعضای مؤسسه پژوهشی کودکان دنیاست. وی کاربرد کتاب‌های اسباب‌بازی را بیشتر از کتاب‌های ساده می‌داند و می‌گوید: «کتاب‌های بازی، بچه را جذب کتاب می‌کند. طوری که پس از مدتی، کودک خودش انتخاب خواهد کرد که چه کتابی را در دست بگیرد. مهم این است که بچه به سوی کتاب کشیده شود.» بازگانی درباره ویژگی‌های کتاب‌های پارچه‌ای، معتقد است: «این کتاب‌ها قابلیت شستشو دارند و بچه می‌تواند خودش کتاب را بشوید. از طرفی، ممکن است برخی رنگ‌ها در چاپ کتاب‌های کاغذی، به راحتی قابل تشخیص نباشند. اما با کتاب‌های پارچه‌ای می‌توان رنگ‌های مختلف را به

زهرآفرمانی:
در سال‌های اول، برای انتشار کتاب‌های پارچه‌ای،
مجوز می‌گرفتیم، اما بعد از مدتی گفتند که
دیگر مجوز لازم نیست.
به نظر من عدم صدور مجوز
از طرف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،
به نوعی سلب مسئولیت از آن‌هاست

کاشفی:
پیش از این، برای انتشار کتاب‌های پارچه‌ای و...
مجوز صادر نمی‌شد، اما با بررسی‌های انجام شده
توسط کارشناسان، چندی است که ناشران باید
برای چاپ این دسته کتاب‌ها نیز
مجوز بگیرند

طفولیت، با کتاب آشنا شده باشند. بنابراین، همراه با این کتاب‌ها باید فرهنگ آن‌ها هم وارد خانواده‌ها شود.»

وی پیشنهاد می‌دهد: «ناشران سرمایه‌دار و ناشران بخش دولتی که نگرانی بازگشت سرمایه را ندارند، به انتشار این کتاب‌ها اقدام کنند؛ چون در حال حاضر، پرداختن به کتاب‌های اسباب‌بازی، یک جور ریسک کردن است؛ مثل سال‌های قبل که چاپ کتاب‌های کودک ساده و کاغذی هم به نوعی خطر کردن بود، اما به تدریج این کتاب‌ها در جامعه و خانواده پذیرفته شدند، به گونه‌ای امروز ناشران بسیاری کتاب‌های کودکان و نوجوانان را منتشر می‌کنند.»

سپیده خلیلی، نویسنده، مترجم و سردبیر، درباره کتاب‌های پیش‌دبستانی، چنین نظری دارد: «کتاب بازی‌ها چند هدف را دنبال می‌کنند. یک سری فقط دفترچه نقاشی هستند و آموزش نقاشی هدف آن‌هاست. برخی صرفاً به آموزش زبان انگلیسی، عدد، حروف و مفاهیم فارسی می‌پردازند. من در بین کتاب‌های پیش‌دبستانی که هدف آموزشی دارند، هیچ‌کدام را با ارزش ندیدم؛ حتی بعضی از آن‌ها ارزش چاپ شدن هم ندارند.»

وی می‌افزاید: «من در جایگاهی نیستم که بگویم این کتاب‌ها منتشر شوند، اما به نظر من وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی باید از ناشران و مؤلفان بخواهد که هدف‌دار کار کنند. بیشتر این کتاب‌ها کپی ناقص کتاب‌های خارجی هستند.»

جنس خوبی دارند، اما رنگ و شفافیت آن‌ها کم است.»

خانم شیرازی، عضو کمیته بررسی کتاب‌های هنر، بازی و سرگرمی شورای کتاب کودک می‌گوید: «برای گروه سنی پیش از دبستان، کتاب‌های چندانی نداریم و کتاب‌های منتشر شده هم کیفیت خوبی ندارند. به هر حال، هرکدام از آن‌ها جایگاه خاصی دارند و معنا و مفهومی را به کودک می‌رسانند. ما بر اساس معیارهای شورا که مخاطب‌شناسی و نیاز کودک، هدف از ساخت و پرداخت این کتاب‌ها و کیفیت زبان و تصاویر است، بهترین کتاب‌های حیطة هنر - بازی و سرگرمی را انتخاب و در فهرست کتاب‌های برگزیده شورا چاپ می‌کنیم. در حالی که تا به حال، کتاب‌های پارچه‌ای و مشمایی در این بررسی گنجانده نشده است.»

محمدرضا یوسفی که تاکنون چند قصه برای کودکان پیش از دبستان نوشته است، درباره کتاب‌های اسباب‌بازی، معتقد است: «در محافل ادبی، ضرورت این کتاب‌ها مطرح شده، اما چون هزینه تولید بالایی دارند، هیچ‌کس تاکنون به طور جدی به این دسته از کتاب‌ها نپرداخته و تولید انبوه انجام نشده است. در سال‌های اخیر، با گسترش مواد پلاستیکی که قبلاً بیشتر از خارج وارد می‌شد، زمینه تولید این کتاب‌ها، به ویژه کتاب‌های مخصوص حمام، فراهم شده است. متأسفانه، خانواده‌ها هنوز به اهمیت این کتاب‌ها پی نبرده‌اند. در حالی که جامعه‌ای رشد خواهد کرد که افرادش، از دوران

کودک نشان داد. کتاب پارچه‌ای می‌تواند به راحتی در خانه تهیه شود و حتی خود بچه هم در تهیه کتاب، با استفاده از پارچه‌های دورریختنی، نقش داشته باشد. هم‌چنین اندازه و شکل این کتاب‌ها نیز متفاوت است. حتی می‌توان کتاب‌هایی به شکل مکعب تهیه کرد که اول اسباب بازی هستند و در عین حال چون اطلاعاتی را منتقل می‌کنند، کتاب هم محسوب می‌شوند.»

بازرگانی درباره جنس کتاب‌های پارچه‌ای می‌گوید: «باید از پارچه‌هایی استفاده کرد که رنگ پس ندهند، بو نداشته و لطیف باشند. هم‌چنین پارچه باید رنگ‌های شفاف داشته باشد.»

وی درباره محتوای کتاب اسباب‌بازی‌ها معتقد است: «از نظر محتوایی، کتاب بد وجود ندارد؛ چون هر کتابی می‌تواند تأثیر خاصی داشته باشد. من ترجیح می‌دهم بچه‌ها هر کتابی که به دست‌شان می‌رسد، ببینند و بخوانند؛ حتی اگر برخی از آن‌ها ارزشمند نباشند. بعد از مدتی، بچه خودش دست به انتخاب کتاب خواهد زد.»

محمود سلطانی، یکی دیگر از اعضای مؤسسه مادران امروز، درباره محتوای کتاب بازی‌ها می‌گوید: «در این کتاب‌ها، به‌ویژه برای گروه سنی زیر دو سال، باید کنتراست رنگ‌ها زیاد باشد. در دوره زیر ۱۸ ماهگی که دوره حسی - حرکتی است، رنگ روی سلول عصبی بچه‌ها تأثیر بسیاری دارد. بنابراین، می‌توان رنگ‌ها را در قالب کتاب، در اختیار بچه‌ها قرار داد. به طور معمول، کتاب‌های پارچه‌ای موجود

شریفی:

براساس آخرین تعریف‌های علمی که درباره کتاب‌های پیش دبستانی و ابتدایی وجود دارد، کتاب جزو اسباب‌بازی‌های کودک به حساب می‌آید

شکوه قاسم‌نیا شاعر، نویسنده و کارشناس در این باره چنین می‌گوید: «تعداد خردسالان کشور ما زیاد است و کتاب بازی‌ها می‌توانند راهی برای رفع مشکلات ناشران باشد؛ به شرط آن که پدر و مادرها نسبت به خرید این کتاب‌ها، توجه شده باشند. در حال حاضر، والدین فکر می‌کنند کودک یک یا دو ساله نیاز به کتاب ندارد.»

قاسم‌نیا درباره کیفیت کتاب‌های منتشر شده می‌گوید: «نمی‌توان گفت تمام کتاب - بازی‌ها بی‌ارزشند. به هر حال، حرکتی آغاز شده، ولی هنوز خام است و باید در مسیر اصلی خود قرار گیرد. در مجموع کارهای منتشر شده، بینابینی است؛ نه خوب و نه بد.»

محمدعلی بنی اسدی تصویرگر و مدرس دانشگاه، درباره تصاویر کتاب‌های اسباب بازی می‌گوید: «تصاویر این کتاب‌ها، اشیای اطراف کودک است که با آن‌ها سروکار دارد. در واقع، ممکن است بتوان نام این اشکال را تصویرگری گذاشت، ولی این تصاویر خیلی به هم ربط ندارند و حتی در برخی موارد، همان تصویر چاپ شده در کتاب، روی لیوان کودک هم وجود دارد، بدون این که ارتباطی به هم داشته باشند.»

چون مخاطبان این کتاب‌ها نمی‌توانند بخوانند، باید تصاویر ساده و یا حتی در صورت لزوم، بی‌ارتباط با یکدیگر باشند. در مجموع، من تصاویر این کتاب‌ها را بیشتر سرگرمی می‌دانم تا تصویرسازی.»

بنی‌اسدی درباره تأثیر کتاب بازی‌ها روی کودکان، معتقد است: «این کتاب‌ها از اجناسی تهیه شده که به بچه آسیب نمی‌رساند و در عین حال، برای او جذاب هستند، اما در ایران بیشتر الگوبرداری از کتاب‌های خارجی است و فرهنگ استفاده از این کتاب‌ها هم در کشور ما رواج پیدا نکرده است.»

ابوالفضل همتی آهویی، تصویرگر و مسئول گرافیک کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با اشاره به این که کتاب‌های اسباب بازی، یک پدیده تازه در ایران است، می‌گوید: «اگر بپذیریم که کتاب در خدمت آموزش به کودکان است، اما می‌تواند جنبه سرگرمی و خلاق هم داشته باشد، اهمیت انتشار این کتاب‌ها آشکار می‌شود.»

هدف کتاب‌های اسباب بازی، آشنا کردن بچه‌ها با کتاب است، هرچند ممکن است این کتاب‌ها اهداف دیگری را نیز محقق کنند. برای مثال، اگر کودکی حمام را دوست نداشته باشد، ممکن است به بهانه یک کتاب مشمایی یا کتاب مخصوص

حمام، علاقه‌مند شود. از طرفی، آسیب‌پذیری این کتاب‌ها بسیار کم است. جنس کتاب بازی‌ها به‌گونه‌ای است که به کودک آسیب نمی‌رساند و کودک هم می‌تواند بدون این که کتاب را خراب کند از آن استفاده کند.»

وی با اشاره به عنصر خلاقیت در این کتاب‌ها می‌گوید: «در نمایشگاه بولونیا، کتابی از یک ناشر ایتالیایی دیدیم که به شکل نمایش نامه برجسته درست شده بود. کودک دستش را داخل اشکال برجسته کتاب می‌کند و داستان کتاب را همراه با نمایش شخصیت‌های داستان می‌شنود و یا تکرار می‌کند.»

فربیا کیهانی، درباره تصاویر کتاب‌های پارچه‌ای، اظهار می‌دارد: «تصویرگری کتاب‌های پارچه‌ای، با کتاب‌های معمولی فرق دارد. برای مثال، وقتی قرار است کتابی برای نابینایان تهیه شود، باید تصاویر آدم‌های کتاب نیم رخ یا تمام رخ بوده و نگاه همه آن‌ها به یک جهت باشد و مواردی از این قبیل. در مجموع، تصاویر کتاب‌های مشمایی، از کتاب‌های خارجی گرفته شده است و کتاب‌های پارچه‌ای و دست دوز را خودمان تصویرگری کرده‌ایم.»

در این زمینه با چند ناشر نیز صحبت کردیم که همگی هزینه بالای تولید کتاب‌های اسباب بازی شکل را دلیل منتشر نکردن این کتاب‌ها بیان کرده‌اند. انتشارات خانه ادبیات، به عنوان فعال‌ترین ناشر در زمینه انتشار کتاب‌های حمام، حاضر به گفت‌وگو درباره این کتاب‌ها نشد.

مؤسسه ملادران امروز بیست و پنجمین شماره نشریه داخلی خود، انواع کتاب برای گروه سنی زیر دو سال را از نظر شکل به ده گروه تقسیم کرده است: گردان، ظرفی، فرشی، مکتبی، ملافه‌ای، تشکی، لباسی، پرده‌ای، تاشو و دیواری.

هرکدام از این کتاب‌ها که بیشتر شبیه اسباب‌بازی هستند، ویژگی خاصی دارند، به طور مثال کتاب ظرفی، ظرف‌های طرح‌دار یا بشقاب‌ها و سینی‌های ساده است که عکس برگردان یا نوار رنگی روی آنها چسبانده شده و با هدف انتقال مفاهیم از آنها استفاده می‌شود. یا کتاب فرشی، همان قالی و گلیم است به شرطی که بچه‌ها را به کشف‌های تازه‌ای از طرح‌ها و نقش‌ها برساند. در واقع این تقسیم‌بندی استفاده از اشیای طرف بچه را به عنوان کتاب در برمی‌گیرد. باتوجه به این تقسیم‌بندی هرچیزی می‌تواند، کتاب باشد، فقط باید

به بچه تفهیم کنید که این یک کتاب است! از نظر محتوایی نیز کتاب‌های گروه سنی زیر دو سال بیشتر جنبه تحریک حواس دارند.

به طور کلی کتاب‌های پارچه‌ای، حمام و... به نوعی زیرمجموعه کتاب‌های اسباب بازی هستند. برخی از آنها از نظر ظاهر نیز شبیه کتاب‌های معمولی نیستند. یعنی ممکن است دایره‌ای شک باشند و یا تعدادی از کتاب‌های بازی پارچه و مشماهای کوتاه و بلندی هستند که به یکدیگر دوخته شده‌اند.

نوع دیگری از کتاب‌های اسباب بازی کتاب‌های تاشو هستند که به شیوه خاصی جمع می‌شوند. هدف از این شکل کتاب، ایجاد مهارتی ویژه در کودک است. همچنین چون نوشته و متن و روایت داستانی در این کتاب کم‌رنگ است و چه بسا اصلاً وجود ندارد، کودک تنها با آنچه که می‌بیند و با از بزرگترها می‌شنود، ارتباط برقرار می‌کند. از طرفی برخی از این کتاب بازی‌ها ظاهر پیچیده‌ای دارند. بنابراین باید طرز استفاده آنها نیز به پدر و مادرها، آموزش داده شود.

تعداد صفحات این کتاب‌ها نیز تابع معیار خاصی نیست و هر کتاب بازی می‌تواند در هر شکل و قطع و اندازه‌ای تهیه شود. مسئله این است که در هیچ نشست و جلسه‌ای بررسی نشده که کدام اندازه و قطع و شکل برای مخاطب این کتاب‌های ویژه مناسب‌تر است؟ کتاب‌های اسباب‌بازی یا اسباب بازی‌هایی که شکل کتاب دارند، پیش از هرچیز یک وسیله برای ارتباط کودک با دنیای اطرافش هستند. هم‌چنین می‌توانند وسیله‌ای برای ارتباط والدین با کودک باشند. این کتاب‌ها به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد خود، چه بسا تأثیری بیش از کتاب‌های رایج داشته‌باشند. از طرفی، به علت همین ویژگی‌ها، لازم است این دسته از کتاب‌ها، جداگانه و توسط کارشناسان این حوزه، مورد بررسی قرار گیرند و مجوز انتشار برای آن‌ها صادر شود. در چنین شرایطی و با امکاناتی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در اختیار ناشران قرار می‌دهد، رقابت برای نشر کتاب‌های اسباب بازی بیشتر شده است. بحث بر سر این که این کتاب‌ها را چه بنامیم و چگونه فرهنگ آنها را رواج دهیم، به بحث برای پیدا کردن راهکارهای بالا بردن کیفیت کتاب‌ها و بومی‌تر شدن آن‌ها تبدیل خواهد شد.